

KOVÁCS LORÁND OLIVÉR régész
RÉGÉSZETI LELŐHELY ÉS MÚZEUM
A RÉGÉSZETI PARKOKRÓL

Telsőként néhány gondolat erejéig tisztázni kell, hogy mi is számít régészeti lelőhelynek Magyarországon. A definíciót tulajdonképpen jogszabályok is kimondják, de hétköznapi nyelvre egyszerűsítve: minden, 1711 előtti, az emberiség által létrehozott dolog, ami már föld alatt van, és az ezt körülvevő, eredeti állapotában megmaradt környezet.

jellemzően a nagy építkezéseket végző, maradandó anyagokat használó korszakok után maradtak ránk területek: a római korból és a középkorból

¶ A Kárpát-medence bővelkedik régészeti lelőhelyekben, olyan azonban, amelyet legalább részben a nagyközönség elé lehet tární, már sokkal kevesebb akad. Jellemzően a nagy építkezéseket végző, maradandó anyagokat használó korszakok után maradtak ránk területek: a római korból és a középkorból. Nem is véletlen, hogy a magyarországi bemutatóhelyek többsége ezekkel a korszakokkal foglalkozik. Több országban az effajta műemléki helyszínek adják az alapját a jelentős bevételeket teremtő turizmusnak – elég csak Olaszországra, Franciaországra vagy Nagy-Britanniára, és nem utolsósorban Egyiptomra gondolni.

¶ E helyszínek egy speciális csoportjának – amely ténylegesen csak az adott régészeti lelőhely bemutatását hivatott szolgálni – viszonylag új elnevezése a régészeti park, miközben, ha jobban belegondolunk, immár több mint száz éve léteznek hazánkban is.

Magyarország esetében jogi szempontból még csak nem is létezik ilyen típusú muzeális intézmény

¶ Mi is egy régészeti park? Múzeumi szempontból mindössze pár évtizede létezik ez a fogalom, jelenleg nincs is elfogadott hazai vagy nemzetközi definíciója, sőt Magyarország esetében jogi szempontból még csak nem is létezik ilyen típusú muzeális intézmény. Európai és hazai kitekintésben is igen vegyes a kép. Az egyszerű romkerttől szinte a wellness-szállóig terjed a spektrum, és gyakran keverik össze – még szakemberek is – a témaparkokkal, amelyek valójában nem is tartalmaznak eredeti elemeket, sokkal inkább egyfajta történelmi Disneylandnek tekinthetjük őket. A két típus között olykor nagyon

keskeny határ húzódik, és régészeti parkok is tesznek kísérleteket a témaparkok egyes látványosságainak beemelésére, amelynek talán számunkra legismertebb példája Carnuntumban (Bad Deutsch-Altenburg, Ausztria) látogatható meg.

¶ A közös elemeket kiemelve jelenleg Európában a következők határoznak meg egy régészeti parkot:

– valamilyen szempontból kiemelten fontos régészeti lelőhely területén található;

– a régészeti lelőhely bemutatható emlékei (többségében épített, műemléki elemek) markánsan megjelennek a helyszínen, és ezek adják a helyszín alapját;

– a régészeti helyszín érintett területe parkosított, esetleg tájrekonstrukcióval érintett;

– valamilyen fokú interpretáció (védőtető, kiállítás, rekonstrukció stb.) található a területen;

– a jogállása muzeális intézmény, vagy ahhoz tartozik, vagy az gyakorol felette szakmai ellenőrzést;

– valamilyen kultúrán kívüli egyéb pihenési lehetőséget kínál (pihenő park, játszó park, wellness stb.).

¶ A régészeti park fogalmának tisztázása után szükséges a kialakulásukról is pár szót ejteni, mert csak így érthető meg a helyszínek és intézmények eltérő adottságai, fejlődési irányvonalai és lehetőségei.

¶ A legáltalánosabb és szinte minden régebbi régészeti parkra jellemző kiindulási pont a romkert. Ez tulajdonképpen a romantikából eredő fogalom, eleinte, mint sok egyéb, ma már közfunkcióban üzemelő létesítmény, valójában a főúri magánéletből szűrődött át a polgárosodó néprétegek életébe. A romantikus, műromokkal ellátott kert szép hazai példája a tatai Angolkert (1783), ahol 1803-ban és 1840-ben épültek műromok eredeti kőfaragványok felhasználásával (vértesszentkereszti apátság és római síremlékek). A romantikus mintát követő romkertek kialakítása egyébként mind a mai napig folyik világszerte. Természetesen ma már alapvető követelmény, hogy a bennük található romok eredetiek legyenek. A romantikus műromok építése mára újra visszaszorult a leggazdagabb réteg kedvteléseibe közé (Németországban például kész műromokat is lehet venni kerti árudákban).

szinte minden régebbi régészeti parkra jellemző kiindulási pont a romkert

a romantikus mintát követő romkertek kialakítása egyébként mind a mai napig folyik világszerte

a másik kiindulási pont egyértelműen Pompeii

¶ A másik kiindulási pont egyértelműen Pompeii (Olaszország) és annak a nagyközönség előtt történő megnyitása volt 1763-ban. Ez azonban egy teljesen más szempontú bemutatás volt. Valójában nagyipari műkincs-kereskedelem folyt, jól jövedelmező marketingfogással, egészen a műkincseladások, politikai okokból történő ajándékozások beszüntetéséig. Ezt követően, a 20. század első harmadában vált igazából a látogatók számára élményszerű helyé Vittorio Spinazzola ásatásainak és a saját korában erősen vitatott újjáépítési tevékenységének következtében. Habár közvetlen és kimondott kapcsolat nincs a saalburgi (Németország) Castellum (1897) helyreállítása és a pompeii munkák között, de nem kétséges, hogy maga a gondolat biztosan összekapcsolódik. Mai szemmel nézve Spinazzola munkálatainak túlnyomó része kifejezetten halk szavú, elfogadott beavatkozásnak számítana, míg a részben mintául szolgáló Kastell Saalburg helyreállítási programja és annak mértéke a mai napig erősen vitatott. Pompeii másik vonatkozása az a lehetőség, ami manapság is viszonylag ritkának számít: szabad területen, tulajdonképpen zöldmezős beruházásként létesült.

Aquincum – Budapest-Óbuda a legkorábbi ilyen magyarországi helyszín

a polgárosodás csak a 19. század végére érte el azt a szintet, hogy igényelje a régészeti lelőhelyek védelmét és bemutatását

¶ Tulajdonképpen e két kiindulási pont – különböző mértékű – egyvelege képezi az alapot minden ma létező régészeti park esetében. A magyarországi helyszínek példáin ugyanez figyelhető meg. Most csak néhány, főként saját szakterületemből fakadó, római korról foglalkozó létesítményt emelnék ki. Aquincum – Budapest-Óbuda a legkorábbi ilyen magyarországi helyszín, ahol minden egyes előzmény szinte évre pontosan a nemzetközi példákkal egykorú. A jelentős különbség mégis a nagyközönség számára történő megnyitás időpontja. Aquincum romjai sokkal inkább potenciális építőanyag-lelőhelyként szolgáltak, így a műkereskedelemből fakadó, bemutató jellegű marketingre nem is volt szükség. A polgárosodás pedig csak a 19. század végére érte el azt a szintet, hogy igényelje a régészeti lelőhelyek védelmét és bemutatását. Ennek következtében 1878 óta fővárosi rendelet védi a felszínen látható romokat, az első kiállítás pedig 1889-ben nyílt meg.

¶ Hasonló a folyamat Savaria – Szombathely esetében is, még akkor is, ha a régészeti parkká válás folyamata itt kicsit más

irányt vett, és inkább múzeumok létesítésében teljesedett ki, amelynek a legfrissebb példája a savariai Iseum, az Isis-szentély és az azt körülvevő múzeumépület.

a középkori emlékek esetében eleinte (a romantika időszakában) a néha kicsit túlzó, „eredeti” állapot visszaállítására törekvés volt jellemző

¶ Középkori váraink egy része is valójában ebbe a körbe sorolható, gondolva akár csak a jelenleg is zajló egri régészeti és bemutatási munkálatokra. A középkori emlékek esetében eleinte (a romantika időszakában) a néha kicsit túlzó, „eredeti” állapot visszaállítására törekvés volt jellemző. Ennek során egyes épületeket korábban nem létező „eredeti” állapotuk szerint állították helyre, gyakran komolyabb ásatási kutatás nélkül. Vagyis, hiába régészeti emlékek is, csak a műemléki vonatkozásait vették figyelembe, és kísérletet sem tettek a helyszín egyéb részeinek megismerésére, bemutatására.

már régészeti park céllal létrehozott helyszínek is vannak hazánkban

¶ A régi helyszínek mellett azonban már régészeti park céllal létrehozott helyszínek is vannak hazánkban, amelyek teljesen más modellt követtek: kifejezetten zöldmezős beruházásként létesültek, sokkal teljesebbek, könnyebben formálhatók, és a 21. századi igényekhez is jobban igazíthatók.

a legnagyobb és legjobb adottságokkal rendelkezik Tác-Gorsium

¶ Messze a legnagyobb és legjobb adottságokkal rendelkezik Tác-Gorsium, Székesfehérvár mellett. Tudatosan tervezett kutatási programjával, telepített parkjával és 1986-ig folyamatos műemléki munkálataival minden szempontból kiemelkedett a magyarországi helyszínek közül. Ezt jól mutatja a fénykorában éveken át stabilan meglévő, évi nyolcvanezer fős látogatottsága. Mindezt az tette lehetővé, hogy igen gyakran nagyobb költségvetése volt önállóan Tác-Gorsiumnak, mint a teljes Fejér megyei múzeumi hálózatnak.

Nemesvámos-Balácsa 1984 óta látogatható

¶ A Veszprémhez közeli Nemesvámos-Balácsa 1984 óta látogatható, ugyancsak kifejezetten régészeti park céljából létesült. A Tác-Gorsiumhoz képest léptékekkel kisebb költségvetésből működik, és ennek megfelelően sokkal szerényebb látogatószámot vonz, hiába található egyszerre három kiemelt turisztikai desztináció, a Balaton, Veszprém és a Bakony vonzáskörzetében.

a százhalombattai az őskorral foglalkozik

¶ Természetesen nem csak római kori régészeti parkok léteznek. A talán leglátványosabban kiépített park a százhalombattai, amely mivel az őskorral foglalkozik, és a bemutatott halomsír kivételével nem maradt meg megfelelően, értelmezhetően

prezentálható épületmaradvány a korszakból, így a kényeszerűségből létesült épületrekonstrukcióival inkább a témaparkok felé hajló bemutatóhellyé vált.

kik egyáltalán a látogatók a 21. század második évtizedében?

¶ Az előzményeket követően most nézzük meg, mire is vágnak a mai látogatók, és ez milyen mértékben fedi azt, amit egy régészeti lelőhely bemutatása, ideális esetben egy régészeti park nyújtani tud. Kik egyáltalán a látogatók a 21. század második évtizedében? Korábban egy muzeális intézménynél az alapot az iskolai osztályok – és mondjuk ki őszintén – a vállalati kollektívák, vagyis a szervezett csoportok jelentették. Nagyobb településeken ehhez járultak hozzá a kulturális élményért érkezők. Ehhez képest ma iskolás csoportok még érkeznek ugyan, de minden igyekezet ellenére egyre kisebb számban. Az úgynevezett „élő órák” többnyire nem férnek bele az immár nagyon szoros oktatási rendbe. Helyette inkább az iskolai kirándulások helyszíneivé váltak mind a múzeumok, mind a régészeti bemutatóhelyek, azzal az igénnyel, hogy a programhoz múzeumpedagógiai foglalkozás is kapcsolódjon. A régészeti bemutatóhelyek esetében ezzel a programajánlattal együtt sem lehet elérni az egykori látogatottságot, ismertséget ebben a látogatócsoportban.

inkább az iskolai kirándulások helyszíneivé váltak mind a múzeumok, mind a régészeti bemutatóhelyek

¶ Vállalati kollektívák – vagy mai nyelvre fordítva: céges csoportok –, ez a műfaj Magyarországon mára szinte teljesen megszűnt. Az utóbbi években mintha kezdene, de teljesen más formában divatba jönni, feléledni: a csapatépítő tréningeknél általában nem többként, mint díszletként funkcionál egy-egy régészeti helyszín. Kicsit szerencsésebb esetben a múzeumpedagógiai vagy andragógiai kínálat egy részét igénybe veszik.

a csapatépítő tréningeknél általában nem többként, mint díszletként funkcionál egy-egy régészeti helyszín

¶ Ma elsősorban a családok és a turisták adják a régészeti parkok elsődleges közönségét, az igényeik azonban már teljesen megváltoztak. Ritka kivétellel már szó sincs a tanulás vagy az ismeretszerzés igényéről, az elvárás alapját a szórakoztatás és a pihenés képezi, ezért alapvetően át kell gondolni a bemutatás módját. Ezek a csoportok nagyon kevés esetben igénylik a hosszú magyarázatokat, nem elfogadható számukra, hogy bokáig érő falak alapján kelljen kitalálniuk, mit kellene, hogy lássanak. Sokszor nem fogadják el a korlátozásokat

már szó sincs a tanulás vagy az ismeretszerzés igényéről, az elvárás alapját a szórakoztatás és a pihenés képezi

*Ritka kivétellel már szó sincs a tanulás
vagy az ismeretszerzés igényéről, az elvárás alapját
a szórakoztatás és a pihenés képezi, ezért alapvetően
át kell gondolni a bemutatás módját.*

(kordon), és nem veszik figyelembe a veszélyt jelző feliratokat: „Ne mássz fel!”

- ¶ Jelentősen kevesebb befektetett energiával, rövidebb idő alatt sokkal több és mozgalmasabb élményre vágnak, miközben még a nyugodt pihenési lehetőség is elérhető kell legyen.
- ¶ Mivel lehetne kiszolgálni e megváltozott látogatói összetétel elvárásait úgy, hogy a minket követő nemzedékek még az eredeti megőrzendő emlékeket is láthassák? Mi módon nem kényszerítjük utódainkat a múltó, változó igényeknek megfelelően átalakított helyszínek helyrehozására?
- ¶ Szükséges néhány szót szólni a régészeti parkok tényleges fizikai kialakításáról és felszereltségükről. A kiindulási pont – hiszen elsősorban régészek indítványozták létrehozásukat – minden esetben a potenciális bemutatható emlékek feltárása, ezt követően pedig a feltárt tárgyi (ruhadísz például) és épített (mint egy római lakóház) emlékek bemutatása és megőrzése. Már ezen a ponton hosszú vitákat lehetne (és kell is) folytatni, hisz mégis, mi az, ami bemutatásra méltó, mi az, amit esetleg el lehet bontani egy fontosabbnak ítélt jelenség vagy régészeti leletanyag miatt. A legtöbb kiemelten fontos és bemutatható régészeti lelőhely több fő építési korszakkal rendelkezik, amelyek viszont sok szempontból eltérhetnek egymástól, ennek következtében egy elhibázott bemutatási mód miatt még a régészek számára sem könnyű megmondani, hogy mely részlet mihez tartozik. A régészek többsége azonban minél többet szeretne bemutatni, és éppen ezáltal válik értelmezhetetlenné a látvány, egyben unalmassá és megterhelővé is a látogatók számára.
- ¶ Hasonló problémát jelent a helyszíni bemutathatóság kérdése is. Bizonyos emlékanyagok, mint például a mozaikok, falfestmények és az eredeti használati helyükön előkerült más tárgyak esetében magától értetődően törekednek a régészek és

hosszú vitákat lehetne (és kell is) folytatni, hisz mégis, mi az, ami bemutatásra méltó, mi az, amit esetleg el lehet bontani egy fontosabbnak ítélt jelenség vagy régészeti leletanyag miatt

Így viszont a bemutatandó emlékek állapotának fenntartása szinte minden esetben erős hátrányt szenved, vagyis belátható időn belül egyszerűen megsemmisülnek

a műemlékes szakemberek a helyben történő bemutatásra. Így viszont a bemutatandó emlékek állapotának fenntartása szinte minden esetben erős hátrányt szenved, vagyis belátható időn belül egyszerűen megsemmisülnek a nem megfelelő környezeti viszonyok miatt, így a látogatók sem nyernek vele. Ugyanez a gond az épített emlékekkel is. Amikor egy ásatás során eltávolítják a védelmet biztosító talajrétegeket, azonnal megindul az állapotromlás. Semmilyen átmeneti védelem nem gátolja meg vagy lassítja le a víz mozgását az épített elemekben, amelyeket ezáltal a fagy és a sók is hatványozott mértékben kezdik rombolni.

a látogatókat értelmezhetetlen, többnyire bokáig-térdig érő, gyakran veszélyessé vált falak halmaza fogadja

¶ A fentebbiekből fakad az összes magyarországi, elsősorban római korról foglalkozó régészeti park és romkert első és legkomolyabb gondja, az, hogy a látogatókat értelmezhetetlen, többnyire bokáig-térdig érő, gyakran veszélyessé vált falak halmaza fogadja. Bármikor kidőlhetnek, vagy – ha rájuk másznak – a látogatóval együtt összeomolhatnak, veszélyeztetve a vendégek testi épségét. Ha a látogató könnyen felléphet rá, akkor hiába várjuk el, hogy ne tegye. Ez egyértelműen bemutatási hiba, amellyel előre, a terület kialakításakor számolni kell.

¶ Minden régésznek és műemlékesnek – ha tetszik, ha nem – el kell fogadnia, hogy a munkáját követően a terület elsősorban nem régészeti vagy műemléki terület, hanem a kulturális „show business” eleme, és mindenekelőtt a látogatók, marketingesek, turisztikai szakemberek, múzeumpedagógusok, andragógusok és hagyományőrző csoportok terepe. Ami nem felel meg az ő igényeiknek, az nem életképes, még akkor sem, ha régészeti és műemléki szempontból kiváló.

¶ A mai kor igényeinek megfelelő romterület létrehozásakor vagy meglévő területek fejlesztésekor, korszerűsítésekor a következőkre érdemes figyelemmel lenni, amennyiben látogatókat, ideális esetben visszatérő látogatókat szeretnénk vonzani:

1. Meg kell határozni a bemutatni kívánt építési fázist. Ez lehet több korszak is, de soha nem ugyanazon a konkrét területen.
2. Abban az esetben, ha ugyanazon a helyen, egymáson több korszak vagy építési periódus rétegződik, egyetlen kiemelt, bemutatásra kerülő jelenséget, épületet kell kiválasztani,

- a többi korszakot ettől egyértelműen el kell különíteni vagy akár teljes egészében elfedni, és például járőfelületen bemutatni térkövezéssel.
3. Soha nem szabad nagyobb területet nyitva hagyni a régészeti munkák után, mint ami egy-két tél elmúltán valós, végleges védelmet kap.
 4. A bemutatandó jelenségeket a magyarországi klimatikus viszonyoknak megfelelő védelemmel kell ellátni, ami általában állandó tetőzetet és oldalsó védelmet is jelent. Amennyiben nincs lehetőség a védelemre, akkor ki kell mondani, hogy nem bemutatható, és csak a megsemmisülését siettetjük, vagyis egy idő után a látogatóközönség sem fog találni értekelhető látnivalót.
 5. Meg kell határozni a bemutatás jellegét. Amennyiben egy adott időszak hangulatának felidézésére törekszünk, akkor modern vagy modernnek ható épület nem jelenhet meg a látványban. Modern épületek elhelyezése mindezek mellett lehetséges, például a terület szélén, vagy szintben elrejtve. A másik irányvonal, amikor nem törekszünk a korabeli hangulat megteremtésére. Ebben az esetben akár a teljes terület is lefedhető például egy modern csarnokkal is. A két koncepció keverése csak kivételes esetben tekinthető jó megoldásnak, értelmezési zavart kelthet a két irányvonal együttes megjelenése.
 6. Minden bemutatott emléket magyarázattal (tábla, szóróanyag, mobilapplikáció, etc.) kell ellátni, nem lehet magyarázat nélküli elem a területen. Ajánlatos a magyarázó anyag legalább kétszintű megoldása, egy néhány mondatos és egy hozzátvetőleg féloldalas.
 7. Minden bemutatott emlékhöz és emléken belül egyértelmű útvonalakat kell kialakítani. Kordonok használata kerülendő – ugyanez igaz a messziről kiabáló teremőrökre is.
 8. Szükséges a parkosítás előre tervezett módon történő kialakítása is, amelynek tartalmaznia kell legalább egy nagyobb rendezvénynek alkalmas területet, amely egyben a családi vagy csoportos látogatóknak egyéni kikapcsolódási terület is. A parkosítás, a helyi adottságok függvényében törekedhet a korszakok megidézésére, lehet táj- és/vagy

kertrekonstrukció, és lehet közpark jellegű is. Ezek különböző kombinációi persze elképzelhetők. Ami semmiképpen nem jöhet szóba, az a nem bejárható díszkert, mert folyamatos konfliktusforrás lehet a vendégekkel. A parkosítás lényeges eleme az útvonalak kialakítása. Fontos egy úthálózatot előre kijelölni, ami lehetőség szerint egybevág a régészeti korszakokban is létezővel. A park használata során a látogatók önkéntelenül is kijelölnek új útvonalakat. Ezeket, ha csak nem okoznak kárt a védendő emlékekben, mihamarabb be kell emelni az úthálózatba. Végül kiemelten fontos szempont – amit szinte mindenhol figyelmen kívül hagytak eddig – a növényzet telepítése, karbantartása során, hogy a látogató alapvetően nem egy egyszerű park miatt érkezik. Vagyis a növényzet bármilyen szép is, de nem takarhatja ki a látnivalót.

9. Amennyiben a terület alkalmas rá, helyesebben elég nagy hozzá, akkor hagyni kell a későbbi fejlesztések számára szabadon hagyott részeket. A visszajáró vendégkör kialakításához kiemelten fontos minden évben új látványosság megteremtése az egyedi rendezvényeken túl.

¶ A velencei charta és hasonló egyezmények szellemében épült műemléki bemutatások súlyos károkat okoztak a magyarországi régészeti lelőhelyekben és műemlék állományban. Mindezek mellett azt sem kívánom sugallni, hogy helyes lenne teljesen figyelmen kívül hagyni az ezekben foglaltakat, ugyanis ha így teszünk, akkor olyan látványelemeket kapunk, mint Carnuntumban (Ausztria) vagy Borgban (Németország). Ezeket a látogatók kifejezetten kedvelik ugyan, ám az eredeti emlékekből semmi vagy szinte semmi sem látszik, vagyis akár zöldmezős beruházásként, bárhol a világon megépülhettek volna, mint például a Getty-villa Malibuban (Egyesült Államok), amely a Villa dei Papiri (eredetije: Herculaneum, Olaszország) teljes, valós méretű rekonstrukciója. Ezek igazából eredeti helyszínen felépített témaparkok és nem régészeti parkok.

az eredeti emlékekből semmi vagy szinte semmi sem látszik

ezek igazából eredeti helyszínen felépített témaparkok és nem régészeti parkok

¶ A két véglet között azért a 21. századi építési technológiáknak köszönhetően számtalan egyéb megoldás létezne. Akár egy épületen belül is megvalósítható például az, hogy egy

Xanten, Régészeti Park

hiányzó felmenő falakkal és padlószinttel rendelkező helyiség kap egy teljes, akár használatra is alkalmas rekonstrukciót (például használható meleg vizes medence egy fürdőben), míg a szomszédos helyiség, amelynek eredeti padlója és falain a falfestmények maradványai is fennmaradtak, pedig csupán ezek konzerválására szorítkozik. Az épületek eredeti falaira sem szükséges vasbeton, kő, stb. szerkezeteket ráterhelni. Ma már lehetséges akár az eredeti falak fölé benyúló konzolokra építkezni, vagy az eredeti falak tetején egy nem nagy terhelést adó fogadósínt kialakítása után könnyűszerkezetes felépítménnyel bővíteni. Könnyűszerkezettel több emelet magasságig lehet épületeket készíteni, majd tetszés szerint burkolni, így ez nem lehet akadály akár egy erőd fal bemutatásának sem. Egy erődítés vagy egy kerítésfal bemutatásához elegendő lehet egy kellően nagyra növekvő élő sövény telepítése egy-egy megépített részlettel, mint Xantenben (Németország), vagy gabionfalakkal.

a piros, úgynevezett didaktikai csík problémája

- ¶ Minden további nélkül megépíthető egy római épület az eredeti helyén a mai tudásanyagunknak megfelelően, anélkül, hogy az eredetit károsítanánk, és bármikor, ha kiderül, hogy nem jó valamely részlete vagy akár az egész, el is távolítható róla. A látogató is pontosan láthatja, hogy mi maradt meg, és abból mit lehetett kideríteni. Itt muszáj megemlítenem a piros, úgynevezett didaktikai csík problémáját. A látogatók többsége feltehetően nincs tisztában a jelentésével. Ráadásul többnyire betonból készült, és erősen károsítja az eredeti falakat is. Az eredeti falak szempontjából sokkal jobb a néhány helyen már használt téglacsík beépítése. Lényeg: a következetesség!
- ¶ Ebben a témakörben a legfontosabb azonban, hogy minden római kori épületet érintő magyarországi műemléki munka célja a bemutatás, vagyis a tervezésnél be kell vonni, hangsúlyozottan egyenrangú félként, nem csupán a régészeket, hanem a múzeumpedagógusokat, andragógusokat, turisztikai és marketingszakembereket is.
- ¶ Nem járható út az a sajátos, egyben sajnálatos, és nem csak magyarországi gyakorlat, hogy a műemléki tervező elfelejti, hogy az érintett épületet egyszer – úgy két évezreddel korábban – már megtervezte valaki, aki már megvalósította építé-

szeti ambícióit, és ehelyett egy új, tetszetős, ámde a szükséges célokra szinte teljesen használhatatlan, nehezen fenntartható, drágán üzemeltethető épületet hoz létre, ami sok esetben még a régészeti feltárás adatait is negligálja.

¶ Magyarországon az elmúlt években több helyen is történtek beruházások régészeti parkokban vagy ilyen jellegű helyszíneken. Csak egy-egy elemet emelnék ki.

¶ Illik Aquincummal kezdeni. Valójában egy Carnuntum-jellegű rekonstrukció készült az úgynevezett festőházból. Egy nagy különbség mégis van. Az eredeti maradványok a második világháború folyamán gyakorlatilag megsemmisültek. Némi méleg a témapark kategória felé mozdította el az aquincumi rommezőt, de az egyensúly mégis megmaradt, hiszen csupán egy a látványelemek között, és nem uralja a területet. A legjelentősebb talán a savariai Iseum, Isis-szentély beruházása. Hatalmas eredmény a létrejötte. Tömegében az ókori Iseumra hasonlító kiállítóépület létesült az ókori épületegyüttes fölé. Végül, de nem utolsósorban igen jelentős fejlesztés volt Tác-Gorsium. Jelentős és meghatározó előrelépés a korszerű fogadó-múzeumépület létrehozása Magyarország legnagyobb régészeti parkjában.

¶ Amennyiben már van egy korszerű helyszín, amely megfelelő mind az eredeti emlékek, mind a látogatók számára, akkor azt miként lehet élettel megtölteni? Egy muzeális intézmény esetén egyértelmű kiindulási pont a kiállítás. Manapság már alaptételnek tekinthető, hogy egy kiállítást telerakunk multimédiás, infokommunikációs eszközökkel. Némi túlzással szinte előbb körvonalazódik, hogy hány monitor, érintőképernyő, infó kerül beépítésre, mint az, hogy egyáltalán mi lesz a kiállításban. Ez egyrészt elvárás, másrészt viszont nagyon könnyű túlzásba esni, abba a csapdahelyzetbe kerülni, hogy az eszközök gyorsabban fejlődnek, mint ahogy cserélni lehetne őket, így néhány év múlva inkább már csak bosszúságot okoznak a látogatóknak. A másik jelentős probléma, hogy ezek egy része már az iskolákban is használatban van, vagyis az iskoláskorú látogatóknál egyre gyakrabban inkább feszengő, „iskolai” érzést keltenek, mintsem érdekességet nyújtanak. Az antikvárius (vitrinben sok hasonló tárgy) szemlélethez nem

miként lehet élettel megtölteni?

szinte előbb körvonalazódik, hogy hány monitor, érintőképernyő, infó kerül beépítésre, mint az, hogy egyáltalán mi lesz a kiállításban

ami leginkább
megragadja
a látogatókat,
az az átélhető
életterek
bemutatása, benne
akár eredeti, akár
másolati tárgyakkal

lehet visszatérni, hisz jómagam – régészként – is elmene-
kültem a negyedik terem még oly gyönyörű görög váza után
a Louvre érintett részéből. Ami leginkább megragadja a láto-
gatókat, az az átélhető életterek bemutatása, benne akár ere-
deti, akár másolati tárgyakkal. Erre egy sokak által jól ismert
magyar példa a Magyar Nemzeti Múzeum állandó régésze-
ti kiállítása, ahol a neolit ház vagy a római piacjelenet a mai
napig érdekes látványosság, hiába több mint tíz éve nyitot-
ta meg a kapuit.

¶ Ez természetesen nem a vitrinek elvetését jelenti, de nem kell
a szokásos formákhoz ragaszkodni. A technikai adottságok
(mint például a nonreflexív plexiüvegek) már lehetővé teszik,
hogy a formai változatosság ne zavaró legyen, hanem izgal-
masabbá tegye a tereket, a bemutatni kívánt tárgyakat. Erre
szerencsére nem csak országos intézményekben található jó
példa, hisz a már említett szombathelyi Iseum állandó kiállí-
tása is izgalmassá vált a megfelelő installációknak köszönhe-
tően, és még nagy tömeg esetén is intim, egyszerre érdekes és
pihenésre is alkalmas tereket alakítottak ki.

¶ Élővé tenni egy muzeális intézményt eseményekkel is lehet, és
nem kizárólag a nagy tömegeket megmozgató Múzeumok
Éjszakája jellegű programokkal. Sok intézménynek a fizikai
befogadóképessége egyszerűen nem is alkalmas óriásren-
dezvényekre. Kisebb 100-200 fős események, vagy akár csak
egy múzeumpedagógiai foglalkozás is hasonló hatást ér el,
mint a nagy, jól meghirdetett rendezvények. A régészeti le-
lőhelyeken üzemelő bemutatóhelyek nagy előnye és persze
más szempontból hátránya is, hogy a helyszín meghatározza
a tematikát. Nem szabad egy ókori helyszínre honfoglaló lo-
vas íjászatot szervezni, mert bármilyen jól is sikerül a rendez-
vény napján, utólag kellemetlen eredményeket okoz. Egy hó-
nap múlva a látogatók keresni fogják például a honfoglalás
kori tárgyakat, eseményeket, miközben az adott hely nem is

nem szabad egy
ókori helyszínre
honfoglaló lovas
íjászatot szervezni

*Ami leginkább megragadja a látogatókat,
az az átélhető életterek bemutatása, benne akár eredeti,
akár másolati tárgyakkal.*

*hagyományörző
csoportok jöttek
létre szinte minden
régészeti időszak
tekintetében*

rendelkezik ilyenekkel. A 20. század végén megindult egy folyamat, hagyományörző csoportok jöttek létre szinte minden régészeti időszak tekintetében. Mára ezek elengedhetetlen részeivé váltak a régészeti lelőhelyek rendezvényeinek. A látogatók várják és el is várják a megjelenésüket a lehető leginkább korhű, megfogható, esetenként ki is próbálható ruházatban, használati tárgyokban.

¶ Az események közé kell sorolni a nyílt régészeti ásatásokat, táborokat is. Ezek remek lehetőséget adnak a szerencsére mind a mai napig mindenkiben – legalább gyerekként – megbúvó régész előcsalogatására. Ilyen élményekkel jól látható és mérhető módon visszajáró közönséget lehet megalapozni, amely jelen pillanatban, ha elfogadja a múzeumi szakma, ha nem, tulajdonképpen nem létező fogalom.

¶ Az utolsó – de valójában egyetlen – új elem a közösségi média szerepe a muzeális intézmények és ezzel együtt a régészeti bemutatóhelyek életében. Ez a látszólag ingyenes felület a valóságban hatalmas emberi erőforrásokat igényel, ami jelentős befektetéseket igényelhet a munkabérek terén. Amennyiben egy közösségi felületen legalább napi egy érdekesség nem jelenik meg, akkor szinte teljesen elfelejtődik. Mindezen túl egy komoly kampány esetén nem is ingyenesek ezek a felületek.

*amennyiben egy
közösségi felületen
legalább napi egy
érdekesség nem
jelenik meg, akkor
szinte teljesen
elfelejtődik*

¶ A fentebbieknek valójában egyik eleme sem új dolog Magyarországon, még a közösségi média használata sem. Minden egyes részlet bizonyos mértékig gyakorlat idehaza és Európában is. Sajnos a magyar múzeumi élet nem rendelkezik gyakorlattal a változó igények gyors követésére. Az erre a munkára alkalmas emberi erőforrás az elmúlt években épp csak elkezdett megjelenni az intézményekben. Ennek hatása jól érzékelhető a látogatószámokban is, amelyek a ritka kivételektől eltekintve stagnálnak vagy csökkennek.

¶ Ezek a tendenciák a két-három évtizeddel korábban a társadalmi és látogatói összetétel változására kidolgozott stratégiák pontatlanságára utalnak. A következő egy-két évtized dönti majd el, hogy Magyarországon a kultúra ezen szelete rétegjelenséggé válik-e, vagy része marad az általános műveltségnek és érdeklődésnek.

Egri Érseki Palota Turisztikai Látogatóközpont – a kápolna